

TEATR SAN'ATI - YOSHLAR MA'NAVIY OLAMI, ONG VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI

Axmedova Zamira Amirovna,

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti, «Musiqali, dramatik teatr va kino san'ati» kafedrasi dotsenti

Annotatsiya. Maqolada o'quvchi-yoshlarning ma'naviyati, ongi va tafakkurini rivojlantirish, kengaytirishda teatr san'atining o'ziga xos ijobiy jihatlari ochib berilgan. Teatr san'ati yoshlar ongini rivojlantirishning qimmatli vositasi bo'lishi mumkin, chunki u ularni tevarak-atrofdagi olam bilan chuqurroq va mulohaza yuritishga undaydi.

Kalit so'zlar: o'quvchi-yoshlar, ma'naviyat, ongi va tafakkur, rivojlantirish, a teatr san'ati.

Teatr «yunoncha - tomoshagoh» cheklangan joyda bir yoki bir necha aktyorlar ifoda etadigan tomosha orqali fikr beruvchi san'at janridir. Ba'zan teatr tomoshalari o'tkaziladigan binolarni ham teatr deb atashadi (aslida ularni teatr binosi deb atash o'rinli).

Teatr - san'at turi; uning o'ziga xos ifoda vositasi aktyorning omma oldidagi o'yini jarayonida yuzaga keladigan sahnaviy voqeadir. Teatr san'atida ham boshqa san'atlarda bo'lganidek, xalq hayoti, tarixi, dunyoqarashi aks etib, jamiyat taraqqiyoti, ma'naviyati, madaniyati bilan bog'liq holda o'zgarib, takomillashib boradi. Teatr sintetik san'at bo'lib, jamiyat hayotida, tomoshabinlarning ma'naviy va estetik tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Unda dramaturgiya, musiqa, tasviriy san'at, raqs, me'morlik ajralmas birlikni tashkil etadi. Teatrning muhim vositalaridan biri sahna nutqidir. Aktyor qahramonning pesadagi so'zlarini o'zlashtirib olar ekan, qahramon qiyofasida, holatlarda turib uning nutqiy tavsifini yaratadi, boshqa personajlar bilan muloqotga kirishadi. Sahna nutqi xarakterlarning ochilishida, asar mazmuni, konfliktining yoritilishida muhim o'rin tutadi. Sahna asarlarining yaratilishida teatr rassomligi (ssenografiya)ning hissasi katta. Rassom asar mazmuni va rejasi yechimidan kelib chiqib, dekoratsiya yaratadi. Ta'limda musiqaning ham o'rni katta, tomosha turi va janriga bog'liq holda u turli vazifani bajaradi: dramatik spektakllarda yordamchi vosita bo'lsa, operetta, musiqali dramada so'z bilan barobar huquqqa ega, opera va baletda esa hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi deb ta'kidlab o'tilgan. Demak teatrga bugun tamoshabinlarni, ayniqsa yoshlarni jalb qilish, ushbu san'at turidan bahramand qilish zarur.

Yoshlarning ma'naviy dunyosi, ongi, tafakkurini yuksaltirishda teatr san'atining o'rni bo'lishi shubhasiz. Teatr tomoshalari bilan shug'ullanish orqali yoshlar turli his-tuyg'ular, g'oyalar va istiqbollarni o'rganishlari, hamdardlik va atrofdagi dunyoni tushunishlarini rivojlantirishlari mumkin.

Teatr san'ati, shuningdek, yoshlarda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqishga, qahramonlarning motivlari va harakatlarini tahlil qilishga undaydigan murakkab hikoyalar va mavzularga duch keladilar. Bundan tashqari, teatr san'ati yoshlarga o'z ijodkorlik va o'zini namoyon qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular o'z spektakllarini yaratish yoki teatr bilan bog'liq tadbirlarda qatnashish uchun ilhomlantiradi.

Yoshlarning ma'naviy dunyosi ularning o'zlari va atrofdagi dunyo haqidagi tushunchalarini shakllantiradigan bir qator e'tiqodlar, qadriyatlar va tajribalarni o'z

ichiga oladi. Bu ularning maqsad va ma'no tuyg'usini, boshqalar bilan aloqasini va tabiiy dunyo bilan munosabatlarini o'z ichiga olishi mumkin.

Teatr san'ati, albatta, yoshlarning ma'naviy kamolotida o'z hissasini qo'shadi, chunki u fikrlash, bog'lanish, o'z-o'zini namoyon qilish uchun makon yarata oladi. Bu yoshlarning ma'naviy dunyosini o'rganish va tarbiyalashning ko'plab mumkin bo'lgan yo'llaridan biridir.

Teatr san'ati yoshlar ongini kamol toptirishda qudratli vosita bo'la oladi. Teatr yoshlarga murakkab g'oyalar, qarashlar va hissiyotlar bilan shug'ullanish, o'z e'tiqodi va qadriyatlarini haqida fikr yuritish uchun noyob imkoniyat yaratadi.

Keng miqyosdagi teatr tomoshalarini tomosha qilish orqali yoshlar insonning ahvoli, shaxs va jamiyatlarga taalluqli ijtimoiy muammolarni chuqurroq anglashi mumkin. Ular, shuningdek, boshqalarga nisbatan hamdardlik va rahm-shafqatni rivojlantirishlari mumkin, chunki ular o'zlarining taxminlari va noto'g'riligiga qarshi turuvchi turli xarakter va vaziyatlarga duchor bo'lishadi.

Teatr, shuningdek, yoshlarga tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular qahramonlarning motivlari va harakatlarini tahlil qiladilar va spektaklning asosiy mavzulari va xabarlarini ko'rib chiqadilar. Bundan tashqari, teatr yoshlarga ijodkorlik va o'zini namoyon qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam berishi mumkin, chunki ular o'z spektakllarini yaratish yoki teatr bilan bog'liq tadbirlarda qatnashish uchun ilhomlantirilishi mumkin.

Ma'lumki, sahna asari uch jihati bilan muayyan ahamiyat kasb etadi: unda hamisha badiiylik, tarbiyaviylik, ma'rifiylik xususiyatlari mujassam bo'ladi. Har bir haqiqiy sahna asari tomoshabingacha estetik zavq bag'ishlashi barobarida, uning ma'naviy dunyosini boyitadi, fikrlash qobiliyatini kuchaytiradi, tasavvur doirasini kengaytiradi. Bularning barini Arastu hakim „forig'lanish« (katarsis) iborasi bilan bog'lagan edi. Garchi olim bu iborani faqat fojia (tragediya)ga nisbatan bergan bo'lsa-da, uni barcha san'at asarlariga, xususan, sahna asarlariga nisbatan ham qo'llash mumkin. Estetikada besh yuz xildan ko'proq talqinga ega bo'lgan forig'lanish tushunchasini, umumiy tarzda, qo'rquv, achinish, hadik va hamdardlik singari tuyg'ular orqali ro'yobga chiqadigan holat, ya'ni inson qalbining tozarishi deb izohlash qabul qilingan. Bunday forig'lanish faqat fojeiy spektakllar orqali ro'y bermaydi. Qadimgi xitoyliklar, xususan, buyuk mutafakkir Li Yuy kulgi ham forig'lantirish xususiyatiga ega ekanligini aytib, inson kula turib o'zidagi o'tmish bilan xo'shlashadi, yangilanadi, tozaradi va qalban yasharadi, deb ta'kidlaydi. Demak, ikki buyuk alloma bir-birini to'ldirgan holda, teatrning forig'lantirish jihatiga katta ahamiyat beradi. Darhaqiqat, teatr insonga xilma-xillik baxsh etadi, uniyumshatadi, g'azab bilan bexosdan ko'targan toshni yerga ohista qo'ydirib, o'ylashga, mushohada qilishga chorlaydi. Shuning uchun ham teatrni san'atning barcha turlari ichidagi eng ta'sirchan san'at turi deyilsa, xato bo'lmaydi. Buning ustiga bir sahna asari har gal qo'yilganida u aktyor iste'dodining tug'yoni natijasida yangi spektakl tarzida namoyon bo'ladi.

Ma'lumki, teatr hayotning ko'rgazmali shaklining badiiy aksi bo'lib, obrazlar orqali dunyoni qabul qilishga asoslanadi. Teatrda ma'no va mazmunni ifodalashning o'ziga xos vosita, aktyorlar o'yinida paydo bo'ladigan sahna asaridir. Biroq bolalarni asosiy estetik ta'limi sohasida musiqiy-teatr faoliyati eng kam rivojlangan yo'nalish bo'lib qolmoqda. Tabiatga ko'ra, teatr san'ati bolalarning rolli o'yinlariga yaqin, yani bolalar jamoasi faoliyatiga. Bolalar o'yinlari va teatrning eng muhim komponenti rol bo'lib, atrof-muhitni o'rganish va anglashning badiiy aksi. Ushbu jarayonlarni tashkil qilishning shakllaridan biri - o'yin - ya'ni rol ijrosi va aktyorlik.

Teatr san'ati yoshlar tafakkurini rivojlantirishning qudratli vositasi bo'la oladi.

Teatr asarini yaratish, mashq qilish va ijro etish jarayoni juda katta tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish qobiliyatini talab qiladi. Teatrda jalb qilingan yoshlar ko'pincha murakkab matnlarni tahlil qilish, personajlarni talqin qilish va spektakldan ko'zlangan xabarni etkazadigan ijodiy tanlov qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Ushbu texnik mahoratdan tashqari, teatr san'ati ham yoshlarni o'zlarining, shuningdek, boshqalarning qadriyatlarini va e'tiqodlari haqida chuqurroq o'ylashga undashi mumkin. Teatr murakkab mavzular va g'oyalarni o'rganish uchun joy beradi va tomoshabinlarni ularning taxminlari va noto'g'riligiga shubha qilishga undaydi.

Bundan tashqari, teatr san'ati ijtimoiy va hissiy rivojlanishga yordam beradi, yoshlarga munosabatlarni o'rnatish, samarali muloqot qilish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlashga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar hayotning ko'plab sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir, akademik va kasbiy faoliyatdan tortib shaxsiy munosabatlargacha.

Teatr san'ati yoshlar tafakkurini rivojlantirishning qimmatli vositasi bo'lishi mumkin, chunki u ularni murakkab g'oyalar bilan shug'ullanishga, o'zi va atrofdagi dunyo haqida tanqidiy fikrlashga chorlaydi.

Teatr san'ati o'quvchilarning ma'naviyati, ongi va tafakkurini rivojlantirish va kengaytirishga yordam beradigan bir qancha o'ziga xos ijobiy jihatlarga ega:

Faol ishtirok: Teatr san'ati o'quvchilarni faol ravishda jalb qiladi, ularni tajribaga sho'ng'ishga va o'z fikrlari, his-tuyg'ulari va e'tiqodlari haqida fikr yuritishga undaydi. Bu ularning o'z-o'zini anglash tuyg'usini chuqurlashtirishga yordam beradi va shaxsiy o'sishni rag'batlantiradi.

Empatiya va tushunish: Teatr san'ati ko'pincha insonning murakkab tajribalari va his-tuyg'ularini o'rganadi va talabalarga boshqalarga nisbatan hamdardlik va tushunishni rivojlantirishga yordam beradi. Teatr san'ati ularga turlicha qarash va tajribalarni ochib berish orqali o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirishga, mehr-oqibatli va ochiq fikrli bo'lishga yordam beradi.

Tanqidiy fikrlash va tahlil: Teatr san'ati o'quvchilardan personajlar, syujet va mavzularni tushunish uchun spektaklni tanqidiy fikrlash va tahlil qilishni talab qiladi. Bu o'quvchilarda tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirishga, murakkab ma'lumotlarni baholash va izohlashda ko'proq mohir bo'lishga yordam beradi.

Ijodkorlik va o'zini namoyon qilish: Teatr san'ati o'quvchilarga ijodiy o'zini namoyon qilish platformasini taqdim etadi, bu ularga o'z g'oyalari va istiqbollari bilan izlanish va tajriba o'tkazish imkonini beradi. Bu o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga va samarali muloqot qilish qobiliyatiga ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Hamkorlik va jamoaviy ish: Teatr san'ati ko'pincha talabalardan sahnada ham, sahnadan tashqarida ham boshqalar bilan hamkorlikda ishlashni talab qiladi. Bu o'quvchilarga hayotning ko'plab sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan muloqot, muammolarni hal qilish va nizolarni hal qilish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, teatr san'ati o'quvchilarning ma'naviyatini, ongi va tafakkurini rivojlantirish va kengaytirishda o'ziga xos va qimmatli imkoniyat yaratadi, ularning o'z-o'zini anglaydigan, empatik, ijodkor va tahliliy shaxs bo'lib shakllanishiga yordam beradi.

Teatr asarini yaratish, mashq qilish va ijro etish jarayoni juda katta tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish qobiliyatini talab qiladi. Teatrda jalb qilingan yoshlar ko'pincha murakkab matnlarni tahlil qilish, personajlarni talqin qilish va spektakldan ko'zlangan xabarni etkazadigan ijodiy tanlov qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Ushbu texnik mahoratdan tashqari, teatr san'ati ham yoshlarni o'zlarining, shuningdek, boshqalarning qadriyatlarini va e'tiqodlari haqida chuqurroq o'ylashga undashi mumkin. Teatr murakkab mavzular va g'oyalarni o'rganish uchun joy beradi va tomoshabinlarni ularning taxminlari va noto'g'riligiga shubha qilishga undaydi.

Bundan tashqari, teatr san'ati ijtimoiy va hissiy rivojlanishga yordam beradi, yoshlarga munosabatlarni o'rnatish, samarali muloqot qilish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlashga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar hayotning ko'plab sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir, akademik va kasbiy faoliyatdan tortib shaxsiy munosabatlarga.

Foydalanilgan adabiyotlar

Sh.M.Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”. 2017. – 592 b.

Sh.M.Mirziyoyev. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: “O‘zbekiston”. 2018. – 508 b.

Sh.M.Mirziyoyev. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: “O‘zbekiston”. 2018. – 508 b.